

ИВАЙЛО ПЕТРОВ-„ПРЕДИ ДА СЕ РОДЯ И СЛЕД ТОВА”

ЧОВЕКЪТ И РОДОВИТЕ ЦЕННОСТИ В КОНТЕКСТА НА ПРОМЕНЯЩОТО СЕ ВРЕМЕ

Ивайло Петров избира митологично-религиозния модел на съществуване още в заглавието на творбата си „Преди да се родя и след това” („*преди*” и „*след то-ва*”), за да се опита да намери границата между желаното и постижимото. В основата на повествованието стои желанието да се покаже пътят на всеки човек, предопределен от живота на предците му. Само така може да се разбере истината, че приемствеността между поколенията не е измислица, а е реално състояние на света. В творбата си дават среща традиционни практики и модерни възгледи за човека и времето, за човека и света, за миналото и бъдещето, за дълга и пътя към себе си. Ако се съди по повествованието - героят на Ивайло Петров от повестта „Преди да се родя и след това” може да се приеме като участник в събитията, за които разказва в Аз-форма. Но в действителност, той изпреварва събитията, случили се преди неговото раждане. Зато-ва трябва да се признае, че изборният от него зрителен ъгъл е необичаен. Като се има предвид гледната му точка на разказвач, би могло да се помисли върху въпроса за възможността човек да открие своето място в този свят, непрекъснато провокиран и провокиращ с тайните си. Всеки носи в себе си част от огромния опит на света и затова не е напразно усилието му да го опознае - или поне да се опита да го направи.

Времето, в което се развива действието, кара разказвача непрекъснато да прави паралел между своите близки и останалите представители на общността. Необходимостта от съпоставка между своето и чуждото в контекста на човешките взаимоотношения е напълно естествена. Това е едно от основните желания на човека - да се превърне от безгласна в повечето случаи единица от рода в самостоятелна съвременна личност. Необичайна е гледната точка на разказвача, изненадващ възприемателя с избраното време на събитието: „*Само че на мен още оттогава не ми провървя, дявол да го вземе!*”. Във всички случаи той съизмерва по-късните събития със случилото се преди неговото раждане, кое-то избира като отправна точка към света. В този смисъл епохата е видяна като подбудител за всички действия на героите, а стеснените темпорални граници на патриархалното им битие, подсказват ограничениямироглед на хора, родени и принудени да живеят поколение след поколение извън истински тежкия живот.

Въпреки че творбата създава илюзията за автентичност на биографичните данни,

едва ли има опасност читателят да постави знак за равенство между автора и разказвача в произведението (макар че има известно препокриване между тях в погледа им към живота). В художествената литература обаче ролята на инвенцията* е твърде голяма, за да се приеме, че те са напълно идентични. Д случая разказвачът изпълнява няколко социални роли. Той е едновременно повествовател и зрител, слушател и участник в изобразяваното събитие. В крайна сметка разказвачът се налага като главно действащо лице в една история, случила се преди неговото раждане. И най-интересното е това, че до голяма степен той успява да създаде алузия за един свят, в който всичко е възможно. Иронично-гротесковият му поглед към отминалото време е интересен и провокативен: *„Ако знаеше, че аз по-късно щях да се родя и че въпрос нямаше да направя за тия два декара, сигурно щеше да приеме условията на годеща...”*

В отношението на разказвача към Живота и към неговите истини духовното доминира над тленното.

Светът, в който живеят персонажите на Ивайло Петров, не може да бъде съвсем автентичен, колкото и да се старее разказвачът да го изобрази обективно. В действителност този свят е тъжен заради малките драми на обикновените хора, принудени от дълга си към рода да се подчиняват на установения от десетилетия непроменен ред. Проблемите, занимаващи съзнанието на разказвача-герой на произведението, са насочени към промените в душевността на човека и към предназначението му на тази земя в контекста на изменящото се време. Той се интересува от живота в един свят, в който по различни причини всеки от героите се чувства дискомфортно. Дори общуването между тях често е представено като отказ от нормален диалог, защото, ако беше такъв, непрекъснато би създавал някакви конфликти. Затова е заменен от размяната на дежурни хвалби, неистини или готови иносказателни изрази, традиционно употребявани при случаите на сватосване и годещ. Поради това между предложените проблеми особено изпъква проблемът за времето и неговите стеснени граници при човека с ограничен ум. В моментите на себепреценка, родееща се с високомерие-то на нищите духом, се срещат видимото и същностното в повестта на Ивайло Петров. Това най-често става през ироничния поглед на разказвача, на когото е дадено да знае повече, отколкото на останалите герои в тази творба. Затова той може да си позволи да пише за бъдещия си баща: *„Освен това мълчеше и от скромност, боеше се да не направи някакъв комплимент на бъдещата си съпруга, за да не я оскърби, и изобщо не желаше да говори излишни приказки и да се заплита в любовни интриги, качества, които аз, за зло или добро, не можах да наследя от него...”*

На много места при употребата на притчово-иносказателната повествователна форма

Видимото се дискредитира от същността:

*„Тъй
и тъй, значи ние си имаме капак, вие си имате тенджерата. Капакът открай време си търси тенджерата, за да я захлупи, а пък тенджерата си търси капака, за да бъде захлупена...*

”

; „ Ние си имаме гвоздей, вие си имате дъска, а какво е дъската без гвоздей?

”

Под формата на игра с определени ритуални жестове и словесни формули се стига до изясняване същността на годежа, а впоследствие - и на Всички останали подобни важни моменти в живота на човека от онова време.

В повестта на Ивайло Петров „Преди да се родя и след това” миналото, настоящето и бъдещето кореспондират помежду си най-вече посредством гледната точка на разказвача, разкриващ отминалите събития като лично преживени. Примерите и разсъжденията определено са свързани с родовата ценностна система, в която на личните чувства е отделено твърде малко място. Авторът успява да внуши представата за документалност на случките чрез Аз-формата, посредством която постига по-голяма убедителност на внушенията. А чрез множествената гледна точка, защитена от бабата, дядото, майката, бащата, Гочо Патладжана и Каракачанката, пък се изяснява фактологията на творбата (имена, роднински връзки, селища, биографични данни).

Като човек, органично свързан с рода и неговите ценности, героят на Ивайло Петров държи на родовите си корени - колкото и несимпатични да са понякога ритуалните жестове на най-близките му хора: *„Неведнъж ми се случваше да наблюдавам как на ония, които не
с каноните, винаги им пускат кръв, за да източат дяволското от жилата им.*

”

Нелицеприятно, но не отблъскващо е и пространството на делничните прояви, зад които героите често се стараят да скрият истинските си намерения: например стремеж към осигуряване на още една работна ръка в семейството или пък стремеж към забогатяване чрез изгоден брак. Дистанцирането от мнението на множеството показва зараждането на индивидуалното съзнание на човека, желанието сам да намери своето точно място в света. Макар да се самоиронизира, изявлението му в тази насока е доста-тъчно ясно:

„Родителите на майка ми

неслучайно я бяха оценили за три хиляди лева, няколко добитъка и десет декара нива. Тя струваше много, много повече, дори само за това, че ме роди и даде на България един син, без който България щеше да има далече по-нещастна съдба. Но нека да бъдем скромни, както ни учат всеки ден и час, и да оставим последната дума на историята.

”

Разказвачът - герой е двойствен по своята природа и това не му позволява да се приеме като един от всички останали. Ако се има предвид Аз-формата, то той, както вече бе казано, е без съмнение главният герой в повестта. В центъра на творбата обаче е поставен родът с неговите конкретни представители. Ето защо е необходимо сериозно вглеждане в иронично-гротесковото им изображение, за да се открият по-ярко мъд-рите внушения на един светъл и опти-мистично настроен към живота разказ-вач, който умее да се шегува и с близки-те си, и със себе си. Дори раждането му е показано едновременно с отелването на кравата. Оказва се, че в патриархал-ната общност раждането не е събитие, а се приема като нещо в реда на нещата - независимо дали става дума за жена, или за домашно животно. Още повече, че момчето все още не е готово да ста-не баща и да поеме своите отговорнос-ти като глава на семейството.

Художествената функция на читате-ля е да влезе в ролята на партньор и съавтор спрямо автора на творбата. В случая авторът е огледалото, в кое-то се оглежда кривото лице на патри-архалния свят, изостанал далеч назад от цивилизацията и нейните придобивки. Може би заради това се превръща в съ-участник на читателя благодарение на по-модерното си мислене в сравнение с останалите герои. Любопитството, което характеризира погледа на разказ-вача към света, неизбежно се предава и на възприемателя. Би било интересно да се научи какво може да се случи с все-ки един човек във времето, в което още не го е имало, или пък във времето, кога-то вече няма да го има, т. е. преди раж-дането и след смъртта му. При това светът не стои на едно и също място, а непрекъснато се променя. Всеки мис-лещ човек знае, че трябва упорито да поработи за мястото си в живота, за да не изчезне безследно споменът за не-го във времето. Само с богато въображение той може да си представи себе си по-различен от своите родители при възпитанието на своите деца. Факт е обаче, че всеки - малко или много - при-лича на родителите си, тъй като сре-дата и унаследените дадености не мо-гат да не въздействат върху качества-та на характера. Диалогът между по-коленията е най-трудният, но и най-си-гурният път за решаването на пробле-мите в семейството и в обществото. Конфликтите между родители и деца са неизбежни, но не би трябвало да се превръщат във война с традициите. Всяко поколение се ражда в определено време и родителите са длъжни да се съ-образяват с потребностите на деца-та си. От своя страна, по-младите не бива да бъдат агресивни с

претенции-те си за свободен живот далеч преди наистина да е дошло времето за това.

Човек върви към бъдещето през целия си живот, който реално погледнато, наистина е „едно безкрайно любопитство“, както посочва разказвачът в последния абзац на повестта. Години на-ред той се готви за предизвикателствата, които го очакват и с които е принуден да се съобразява и да се справя. Обикновено индивидът се оказва неподготвен да ги посрещне подобаващо. Един от основните въпроси, който повдига Ивайло Петров в своята повест „Преди да се родя и след това“, е доколко е възможно човек да бъде опознат докрай в контекста на времето, в което живее. Чрез повествованието авторът косвено внушава, че това е само илюзия, непостижим стремеж на мислещата личност. Винаги ще останат неразгадани гледните точки към присъствието ѝ в него - дори когато се опитва сам да се разкрие пред света с всичките си недостатъци и слабости.

Не на всеки човек е съдено да надникне във времето. Затова смисловата дълбочина на повестта „Преди да се родя и след това“ трябва да се търси по посока на обратния ракурс**, избран от автора за внушаване на истината за живота - когато изпреварва събитията и знае за тях повече, отколкото преживяват участниците в действието.

Изпълненият принцип на наслаждащите се гласове на роднини и сватовници, на близки и познати, на приятели и врагове има това предимство, че винаги може да коригира или да доизясни предходната позиция: „*Тези баби, помислих си, може и да си имат разни гадини в елците, може и да не са си мили ръцете, но, общо взето, са приятни баби. Ето, казах си, още една хубава страна на живота - да ти правят комплименти, задето си нацапал пеленките или пък затова, че през нощта не оставяш другите да спят.*”

В контекста на

повествованието се долавя и неизразеният гласно бунт срещу закостенелите нрави на малката общност, непозволяваща на човека да се откъсне от неудържимата ѝ гравитационна сила:

„Жи-

вотът, това е едно безкрайно човешко любопитство... Кой знае, може би ще се окаже, че животът съвсем не е любопитство, а безсмислена игра на природата, дяволски кръг, в който се въртим, арена на живи роботи или бог знае още какво.”

На практика писателят Ивайло Петров успява да убеди читателите в трайността на връзката между човека и времето. Той доказва, че никой не би могъл да съществува извън темпоралните граници на общността. Но като творец новатор традицията е за него само изходна позиция, която му помага да покаже от съвременна гледна точка раждащото се ново съзнание на бунтуващия се индивид и несъгласието му да продължава да живее по установения от десетилетия ред.

